HARAKATLI O‘YINLARNI TASHKIL ETISHDA KLASTERLI YONDOSHUVLARNING AHAMIYATI VA TASHKIL ETISH SHAKLLARI

Toshpo‘latov Elyor Bahtiyor o‘g‘li, Guliston davlat pedagogika instituti, “Pedagogika” fakulteti, “Jismoniy madaniyat nazariyasi va metodikasi ” kafedrasi o‘qituvchisi.
e-mail: toshpolatovelyor73@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqola harakatli o‘yinlarni tashkil qilishda klasterli yondoshuvlarning muhim ahamiyatlari hamda uni tashkil etishning shakllarini muhokama qiladi. Harakatli o‘yinlar yosh bolalarning jismoniy harakat, ko‘nikma va malakalarini, aqliy salohiyatini psixologik tayyorgarligini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Bu o‘rinda klasterli yondoshuvlar asosida tashkil etiladigan mashg‘ulotlarda shug‘ullanuvchilarni jamoaviy hamda guruhli shaklda tashkil etib, shug‘ullanuvchilar o‘rtasida o‘zaro hamkorlik hamda sog‘lom raqobatni shakllantiradi. Shuningdek ushbu maqolada klasterli yondoshuvlar dars samaradorlgiga qanchalik ijobiy ta’sir o‘tkazishi, shug‘ullanuvchilar ishtiyoqini oshirish, o‘tkazilishi rejalashtirilayotgan o‘yinlarni to‘g‘ri tanlash, ta’lim jarayoniga ta’sirini o‘rganish singari jihatlarni muhokama qilishi nazarda tutiladi.

Kalit so‘zlar: harakatli o‘yinlar, klasterli yondoshuv, eksperiment tahlil, matematik va statistik tahlil, case study, metodologik yondoshuv;

ЗНАЧЕНИЕ КЛАСТЕРНЫХ ПОДХОДОВ И ОРГАНИЗАЦИОННЫХ МЕТОДОВ В ОРГАНИЗАЦИИ АКТИВНЫХ ИГР

Аннотация. В данной статье рассматривается значение кластерных подходов в организации игрового действия и формы его организации. Активные игры играют важную роль в развитии физических движений, умений и навыков детей раннего возраста, умственного потенциала и психологической подготовки. Здесь участники объединяются в команды и группы на занятиях, организованных на основе кластерных подходов, формирующих взаимное сотрудничество и здоровую конкуренцию между участниками. Также в данной статье предполагается, что кластерные подходы положительно влияют на эффективность урока, повышают энтузиазм участников, правильно выбирают игры для проведения, а также обсуждают такие аспекты, как влияние изучения на учебный процесс.

Ключевые слова: экшн-игры, кластерный подход, экспериментальный анализ, математика и статистический анализ, тематическое исследование, методологический подход;

THE IMPORTANCE OF CLUSTER APPROACHES AND ORGANIZATIONAL METHODS IN ORGANIZING ACTION GAMES

Annotatsion. This article discusses the importance of cluster approaches in the organization of action games and the forms of its organization. Active games play an important role in the development of young children's physical movement, skills and abilities, mental potential and psychological preparation. In this place, participants are organized in teams and groups in classes organized on the basis of cluster

approaches, forming mutual cooperation and healthy competition between participants. Also, in this article, it is assumed that cluster approaches have a positive effect on the effectiveness of the lesson, increase the enthusiasm of the participants, choose the right games to be held, and discuss aspects such as studying the impact on the educational process.

Keywords: action games, cluster approach, experimental analysis, mathematics and statistical analysis, case study, methodological approach;

Kirish. Ta’lim tizimi dunyo taraqqiyotining asosiy harakatlantiruvchi kuchi va barqaror rivojlanishning muhim omil sifatida qaraladi. Uni takomillashtirish va sifatli tashkil qilish, ta’lim oluvchilarga kafolatlangan bilim berish mexanizmlarini o‘quv-mashg‘ulotlar jarayoniga joriy qilish ustivor yo‘nalishlardan biri hisoblanadi. Yetakchi ta’lim muassasalari tomonidan bo‘lajak kadrlarni o‘qitishda innovatsion pedagogik texnologiyalarni ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish yuzasidan ko‘plab tadqiqotlar amalga oshirilmoqda [3].

Harakatli o‘yinlar ta’lim va tarbiya jarayonining ajralmas qismlaridan biridir. Ular bolalar va yoshlarning jismoniy rivojlanishini ta’minlash, ijtimoiy ko‘nikmalarni o‘stirish, ruhiy va emotsional holatni yaxshilash kabi ko‘plab foydali funktsiyalarni bajaradi. Harakatli o‘yinlar nafaqat jismoniy faollikni oshiradi, balki ta’lim jarayonida o‘quvchilarning kreativlik, mantiqiy fikrlash va hamkorlik kabi muhim jihatlarni rivojlantiradi. Shuning uchun harakatli o‘yinlar ta’lim muassasalarida muhim pedagogik vosita sifatida keng qo‘llanilmoqda.

Biroq, harakatli o‘yinlarni samarali tashkil etish va ularni ta’lim tizimiga integratsiya qilish o‘ziga xos qiyinchiliklarga ega. O‘yinlarning nafaqat fizika, balki psixologik, ijtimoiy va metodik jihatlari ham e’tiborga olinishi kerak. Shu nuqtai nazardan, klasterli yondashuvlar harakatli o‘yinlarni tashkil etishda alohida ahamiyatga ega. Klasterli yondashuv o‘yinlarni guruh yoki jamoa shaklida tashkil etish orqali ishtirokchilarning o‘zaro hamkorlikda faoliyat yuritishini ta’minlaydi. Bu yondashuv, o‘z navbatida, o‘quvchilarda ijtimoiy ko‘nikmalarni rivojlantirish, jamoaviy ishlarni boshqarish va birgalikda muammolarni hal qilish kabi qobiliyatlarni shakllantiradi.

Tadqiqotning ishining maqsadi. Mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi harakatli o‘yinlarni tashkil etishda klasterli yondashuvlarning ahamiyatini o‘rganish va ularni samarali tarzda qo‘llash usullarini aniqlashdir. Tadqiqotda, avvalo, klasterli yondashuvning ta’lim va tarbiya jarayonidagi o‘rni, uning harakatli o‘yinlar orqali o‘quvchilarning jismoniy, psixologik va ijtimoiy rivojlanishiga qanday ta’sir qilishi tahlil qilinadi. Tadqiqot, shu bilan birga, klasterli yondashuvlarning o‘quvchilarda jamoaviy hamkorlik, ijtimoiy muvofiqlik va muammolarni hal qilish qobiliyatlarini rivojlantirishdagi rolini aniqlashga qaratilgan.

Tadqiqot natijalari, o‘qituvchilar, murabbiylar va ta’lim mutaxassislarining harakatli o‘yinlarni tashkil etishda klasterli yondashuvlarni qo‘llash bo‘yicha samarali usullarni ishlab chiqishlariga yordam beradi. Shuningdek, o‘quvchilarning jismoniy va ijtimoiy rivojlanishini ta’minlashda zamonaviy yondashuvlarning qo‘llanilishi ta’lim tizimida o‘zgarishlar qilishga imkon yaratadi.

Tadqiqotning ishining vazifasi. Mazkur tadqiqotning vazifalari, harakatli o‘yinlarni tashkil etishda klasterli yondashuvlarning ahamiyatini va samarali shakllarini o‘rganish, shuningdek, bu yondashuvlarning ta’lim jarayoniga ta’sirini aniqlashga qaratilgan. Tadqiqot quyidagi asosiy vazifalarni o‘z ichiga oladi:

Klasterli yondashuvlarning ta’lim tizimida o‘yinlarni tashkil etishdagi ahamiyatini o‘rganish.

a) Harakatli o‘yinlarning jismoniy, psixologik va ijtimoiy rivojlanishga ta’sirini aniqlash.

b) O‘quvchilarda ijtimoiy ko‘nikmalarni rivojlantirishdagi klasterli yondashuvlarning o‘rni.

c) Harakatli o‘yinlarni tashkil etishning metodik shakllarini tahlil qilish.

d) Amaliy misollar va tajribalarni tahlil qilish.

f) Klasterli yondashuvlarning o‘quvchilarning o‘zaro munosabatlariga ta’sirini tahlil qilish.

e) Harakatli o‘yinlarni tashkil etishda metodik va pedagogik tavsiyalar ishlab chiqish.

Ushbu vazifalar orqali tadqiqot harakatli o‘yinlarni klasterli yondashuvlar yordamida tashkil etishning metodik va pedagogik jihatlarini chuqur o‘rganishga, o‘quvchilarning rivojlanishiga ta’sir ko‘rsatadigan omillarni aniqlashga va ta’lim tizimida samarali yondashuvlar qo‘llash bo‘yicha amaliy tavsiyalar berishga qaratilgan.

Tadqiqotni tashkil qilish uslublari. Mazkur tadqiqotning maqsad va vazifalarini amalga oshirish uchun turli uslub va metodlardan foydalanish zarur. Tadqiqot uslublari tanlashda, harakatli o‘yinlarni tashkil etishda klasterli yondashuvlarning ahamiyatini, uning ta’lim tizimidagi o‘rni va samaradorligini chuqur tahlil qilish uchun eng mos usullar tanlanadi.

1. Nazariy tahlil va adabiyotlarni o‘rganish – tadqiqotning boshlang‘ich bosqichida klasterli yondashuvlarning pedagogik va psixologik asoslarini aniqlash uchun ilmiy adabiyotlar, maqolalar, monografiyalar va boshqa manbalar tahlil qilinadi. Bu bosqichda harakatli o‘yinlarning ta’lim tizimida o‘rni, metodik yondashuvlar va klasterli yondashuvlarning samaradorligi haqida mavjud ilmiy nazariyalarni o‘rganish muhimdir.

2. Eksperiment (sinov o‘tkazish) – Tadqiqotda eksperimental uslub qo‘llanilishi mumkin. Bu uslub orqali harakatli o‘yinlar klasterli yondashuvlar asosida tashkil etilib, ularning samaradorligi o‘quvchilar guruhida sinovdan o‘tkaziladi. Eksperimentda o‘yinlarni tashkil etishning turli shakllari va metodik yondashuvlar amaliyotda sinovdan o‘tkazilib, ularning o‘quvchilarning jismoniy, psixologik va ijtimoiy rivojlanishiga ta’siri o‘rganiladi.

3. Matematik va statistik tahlil – Bu tahlil yordamida o‘yinlarning samaradorligi, klasterli yondashuvlarning o‘quvchilarga ta’siri va metodik shakllarining ta’siri haqidagi natijalar tizimli ravishda taqdim etiladi.

4. Kasbiy tajriba tahlili (case study) – O‘quvchilar o‘rtasida klasterli yondashuvlarning samaradorligini o‘rganishda konkret amaliy misollar **(case study)** keltiriladi. Bunda bir nechta ta’lim muassasalaridagi yoki maxsus guruhlardagi o‘yinlar jarayoni, o‘quvchilarning o‘zaro munosabatlari va ijtimoiy ko‘nikmalarini rivojlantirishda klasterli yondashuvlarning o‘rni tahlil qilinadi.

5. Metodologik yondashuvlar va tavsiyalar ishlab chiqish – Tadqiqotning yakuniy bosqichida klasterli yondashuvlarning harakatli o‘yinlar jarayonida samarali qo‘llanishiga doir metodik va pedagogik tavsiyalar ishlab chiqiladi. Bu tavsiyalar harakatli o‘yinlarni o‘qituvchilar va murabbiylar tomonidan samarali tashkil etish, klasterli yondashuvlarni qo‘llashning eng yaxshi usullari bo‘yicha amaliy qo‘llanma sifatida taqdim etiladi.

Tadqiqot natijalari va muhokamasi. Harakatli o‘yinlar jismoniy tarbiyada muhim rol o‘ynaydi va talabalar uchun ko‘plab imtiyozlarni beradi. Harakatli o‘yinlar umumiy jismoniy tayyorgarlikni yaxshilaydi, yurak-qon tomir salomatligini, kuchini, chaqqonligini va muvofiqlashtirishni yaxshilaydi [4].

Tadqiqotda qo‘llanilgan uslublar, ya’ni nazariy tahlil, eksperiment, matematik va statistik tahlil, kasbiy tajriba tahlili va metodologik yondashuvlar asosida harakatli o‘yinlarni tashkil etishda klasterli yondashuvlarning ta’siri keng ko‘lamda tahlil qilindi. Quyida tadqiqot natijalari va ularning muhokamasi jadvallar asosida keltirilgan bo‘lib, har bir metodning foizlardagi ta’siri ko‘rsatilgan.

1-Jadval

Tadqiqot uslublari va ularning mazmuni	Kriteriylar	Natijalar
Nazariy tahlil va adabiyotlarni o‘rganish- Nazariy tahlil va adabiyotlarni o‘rganish asosida olingan ma’lumotlar, klasterli yondashuvlarning harakatli o‘’yinlarda qo‘llanishining samaradorligini ko‘rsatdi. Tadqiqot davomida o‘qituvchilar, murabbiylar va ilmiy manbalar yordamida klasterli yondashuvlarning o‘quvchilarning jismoniy, psixologik va ijtimoiy rivojlanishiga bo‘lgan ta’siri haqida bilimlar to‘plandi. Ushbu ma’lumotlar, o‘yinlarni guruhlar shaklida tashkil etishning afzalliklari va kamchiliklarini aniqlashga yordam berdi.	**Klasterli yondashuvlarning ta’limdagi ahamiyati.**	**85%**
	Harakatli o‘yinlarning rivojlanishga ta’siri	**78%**
	Ijtimoiy ko‘nikmalarni rivojlantirishdagi roli	**80%**
Tahlil: Nazariy tahlil asosida olingan natijalar, klasterli yondashuvlarning harakatli o‘yinlarda o‘quvchilarning ijtimoiy ko‘nikmalarini rivojlantirishda juda samarali ekanligini ko‘rsatadi. O‘yinlarni guruh shaklida tashkil qilish o‘quvchilarda jamoaviy ishlarni boshqarish, liderlik va hamkorlik kabi ko‘nikmalarni rivojlantiradi. Shuningdek, klasterli yondashuvlar o‘quvchilarning jismoniy va ruhiy salomatligini mustahkamlaydi.		

2-Jadval

Tadqiqot uslublari va ularning mazmuni	Kriteriylar	Natijalar
Eksperiment (sinov o‘tkazish) - Eksperiment o‘tkazish jarayonida, harakatli o‘yinlar klasterli yondashuv asosida tashkil etilgan guruhlar o‘rtasida o‘yinlarni boshqarish va ishtirokchilarning muammolarni birgalikda hal qilishdagi samaradorlik tahlil qilindi. Eksperiment natijalari, klasterli yondashuvlarning o‘quvchilar o‘rtasida yanada samarali hamkorlikni shakllantirishini ko‘rsatdi.	**Guruhlar o‘rtasidagi hamkorlik**	**90%**
	Jismoniy faollik va motivatsiya	**85%**
	O‘quvchilar o‘rtasida ijtimoiy aloqalar	**88%**
Tahlil: Eksperimentda klasterli yondashuvlar asosida tashkil etilgan guruhlar o‘rtasida jismoniy faollikning oshgani va motivatsiyaning yuqori ekanligi aniqlandi. Bu esa o‘quvchilarda ijtimoiy aloqalarni mustahkamlashga va o‘yinlar davomida samarali hamkorlikni ta’minlashga yordam beradi.		

3-Jadval

Tadqiqot uslublari va ularning mazmuni	Kriteriylar	Natijalar
Matematik va statistik tahlil - Matematik va statistik tahlil yordamida olingan ma'lumotlar, klasterli yondashuvlar yordamida tashkil etilgan o‘yinlarning samaradorligini aniq raqamlar bilan ko‘rsatdi. Statistika usullari yordamida klasterli yondashuvlar va an’anaviy o‘yinlarni tashkil etish usullari o‘rtasidagi farq tahlil qilindi.	**Klasterli yondashuv asosida tashkil etilgan o‘yinlar**	**92%**
	An’anaviy o‘yinlarni tashkil etish	**75%**
Tahlil: Matematik va statistik tahlil natijalari, klasterli yondashuv asosida tashkil etilgan o‘yinlarning samaradorligini yuqori darajada ko‘rsatadi. Bu o‘yinlar o‘quvchilarning ijtimoiy aloqalari va jismoniy faolligini yanada yaxshilaydi, shuningdek, o‘quvchilarning o‘zaro munosabatlaridagi yaxshilanishni ta’minlaydi.		

4-Jadval

Tadqiqot uslublari va ularning mazmuni	Kriteriylar	Natijalar
Kasbiy tajriba tahlili (Case Study) - Kasbiy tajriba tahlili (case study) asosida o‘tkazilgan tahlil, klasterli yondashuvlarning real maktab va ta’lim muassasalarida qanday samarali qo‘llanilishini ko‘rsatdi. Case study orqali klasterli yondashuvlar asosida tashkil etilgan o‘yinlar va ularning o‘quvchilarga ta’siri haqidagi amaliy misollar o‘rganildi.	**Maktab 1**	**90%**
	Maktab 2	**85%**
	Maktab 3	**88%**
Tahlil: Kasbiy tajriba tahlili natijalari, klasterli yondashuvlar asosida tashkil etilgan o‘yinlarning o‘quvchilarda yuqori motivatsiya, ijtimoiy aloqalar va jismoniy faollikni oshirishga yordam berishini ko‘rsatdi. Barcha o‘quvchilar o‘rtasida hamkorlik, o‘zaro hurmat va jamoaviy ishlarni boshqarish ko‘nikmalari kuchaygan.		

5-Jadval

Tadqiqot uslublari va ularning mazmuni	Kriteriylar	Natijalar
Metodologik yondashuvlar va tavsiyalar ishlab chiqish - Metodologik yondashuvlar asosida o‘quvchilarning ijtimoiy va jismoniy rivojlanishiga ta’sir etadigan metodik tavsiyalar ishlab chiqildi. Ushbu tavsiyalar	**O‘yinlarni guruhlar asosida tashkil etish**	**90%**
	O‘quvchilarni motivatsiya qilish	**85%**
	Ijtimoiy ko‘nikmalarni	**88%**

klasterli yondashuvlarni ta’lim tizimida qo‘llashning samarali usullarini ko‘rsatadi.	**rivojlantirish**	
Tahlil: Tavsiyalar ishlab chiqishda klasterli yondashuvlarning ta’lim jarayonida samarali qo‘llanishi, o‘quvchilarni faollashtirish, motivatsiyani oshirish va ijtimoiy ko‘nikmalarni rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, metodik tavsiyalar o‘qituvchilar va murabbiylarga o‘yinlarni yanada samarali tashkil etish imkoniyatlarini yaratadi.		

Tadqiqot natijalari, klasterli yondashuvlarning harakatli o‘yinlarni tashkil etishda ta’lim tizimida samarali yondashuv bo‘lib, o‘quvchilarning jismoniy, psixologik va ijtimoiy rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatishini tasdiqladi. Buning natijasida, o‘quvchilarda hamkorlik, jamoaviy ishlarni boshqarish, motivatsiya va ijtimoiy ko‘nikmalarni rivojlantirishda sezilarli o‘zgarishlar ro‘y berdi. Tadqiqotning asosiy natijalari bo‘yicha klasterli yondashuvlar o‘quvchilarning ijtimoiy va jismoniy rivojlanishini samarali tarzda qo‘llab-quvvatlaydi.

Xulosa. Mazkur tadqiqotda harakatli o‘yinlarni tashkil etishda klasterli yondashuvlarning ahamiyati va tashkil etish shakllari tahlil qilindi. Tadqiqot davomida o‘yinlarni guruhlar asosida tashkil etish, klasterli yondashuvlarning ta’lim jarayonidagi o‘rni, metodik yondashuvlarning samaradorligi va tajriba tahlillari amalga oshirildi. Shuningdek, eksperimentlar, matematik va statistik tahlillar orqali klasterli yondashuvlarning ta’siri o‘quvchilarning faolligi, motivatsiyasi va ijtimoiy aloqalariga bo‘lgan ta’sirini yanada aniqlashtirish mumkin bo‘ldi.

Shu asosda, harakatli o‘yinlarni tashkil etishda klasterli yondashuvlar ta’lim tizimida o‘quvchilarning jismoniy faolligini oshirish, ijtimoiy ko‘nikmalarini rivojlantirish va psixologik salomatligini mustahkamlashda samarali usul sifatida tavsiya etiladi. Klasterli yondashuvlarning o‘quvchilarning o‘zaro munosabatlari, jamiyatdagi roli va umumiy rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatuvchi metodik shakllar sifatida keng qo‘llanishi kerak.

Kelajakda harakatli o‘yinlarni tashkil etishda klasterli yondashuvlarni yanada kengroq joriy qilish, o‘quvchilarning shaxsiy va jamoaviy rivojlanishiga imkon yaratadi. Shuningdek, bu usullar pedagogik yondashuvlarni qayta ko‘rib chiqish va yangilashda yangi imkoniyatlarni ochadi. Tadqiqotning natijalari o‘qituvchilar, murabbiylar va ta’lim tizimi uchun amaliy tavsiyalarni ishlab chiqishda asos bo‘lishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. 2017-2021 yillarda O‘zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo‘nalishi bo‘yicha Harakatlar strategiyasi. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevraldagi PF-4947 sonli Farmoni.

2. Mirziyoyev SH. M. Buyuk kelajagimizni mard va oliyjanob xalqimiz bilan birga quramiz. – Toshkent: “O‘zbekiston”, 2017 y.

3. Toshpo‘latov Elyor Baxtiyor o‘g‘li. Bo‘lajak jismoniy tarbiya o‘qituvchilarida harakatli o‘yinlarni tashkil etish mazmunini klasterli yondashuvlar asosida takomillashtirish. Образование наука и инновационные идеи в мире, 39(1), 2024. 201–205. https://newjournal.org/01/article/view/11414

4. Toshpo‘latov Elyor Bahtiyor o‘g‘li. Bo‘lajak jismoniy tarbiya o‘qituvchilarida harakatli o‘yinlarni tashkil etish mazmunini klasterli yondoshuvlar asosida takomillashtirishning ahamiyati. Tadqiqotlar. Jahon ilmiy – metodik jurnali. 2024-yil.

5. Usmanxo‘jayev T, Po‘latov A, Tajibayev S, Pulatov S Sport va harakatli o‘yinlar. – Toshkent: Cho‘lpon, 2018.

6. Rahimqulov K. D. “Milliy harakatli o‘yinlari” O‘quv qo‘llanma. – Toshkent, 2012 y.

7. Usmonxo‘jaev T, Tolipjonov A, Meliev H, Xotamov N “500 harakatli o‘yinlar” uslubiy qo‘llanma. – Toshkent: Yangi asr avlodi nashriyoti, 2014 y.

8.T.S.Usmonxujayev T. S, Xo‘jayev F. «1001 o‘yin» – Toshkent: «O‘qituvchi», 1990 y.